

Efektywność polskiej Służby Celnej a zwalczanie przemytu celnego towarów naruszających prawa własności przemysłowej

dr Ewa Gwardzińska¹³⁴

Uwagi wstępne

Przemyt celny jest zjawiskiem, które towarzyszy ludzkości od początku rozwoju handlu¹³⁵; nie da się go wyeliminować, ale można go ograniczyć. Szczególna rola w tej walce na rynku unijnym przypisana jest polskim organom celnym, które odpowiadają nie tylko za bezpieczeństwo międzynarodowego obrotu towarowego Polski, ale również i UE, strzegąc zewnętrznej granicy unii celnej Unii. Celem artykułu jest ukazanie roli polskiej Służby Celnej w walce z przemytem celnym towarów, naruszających prawa własności przemysłowej, zwracając szczególną uwagę na istotę przemytu towarów, naruszających prawa własności przemysłowej.

Przemyt celny – ujęcie definicyjne

W przepisach prawa celnego brak jest definicji legalnej przemytu celnego towarów – ani Wspólnotowy Kodeks Celny (WKC)¹³⁶, ani Zmodernizowany Kodeks Celny (ZKC)¹³⁷ oraz Unijny Kodeks Celny (UKC),¹³⁸ czy też przepisy wykonawcze do

¹³⁴ Katedra Prawa Administracyjnego i Finansowego Przedsiębiorstw KNoP Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

¹³⁵ W. Czyżowicz, M. Woźniczko, *Cło i celnicy w historii. Struktury i mechanizmy działania*, Difin, Warszawa 2012.

¹³⁶ Rozporządzenie Rady (EWG) nr 2913/92 z dnia 12 października 1992 r., ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Celny, Dz.Urz. UE L 302 z 19.10.1992 r. z późn. zm, powoływany dalej jako WKC.

¹³⁷ Rozporządzenie Rady i PE, ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Celny (Zmodernizowany Kodeks Celny), nr 450/2008, Dz.Urz. UE L 145 z 4 czerwca 2008 r.

¹³⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r., ustanawiające unijny kodeks celny, Dz.Urz. UE L 269/1 z 10.10.2013 r., powoływany dalej jako UKC.

WKC¹³⁹ (przepisów wykonawczych do UKC na razie brak¹⁴⁰) nie definiują tego pojęcia. Ustawodawca w art. 139 UKC¹⁴¹ ogranicza się tylko do wskazania ciężącego niezwłocznego obowiązku przedstawienia towarów organom celnym w urzędzie celnym, miejscu wyznaczonym bądź uznanym przez osobę, która wprowadziła towar na obszar UE lub jego przedstawiciela celnego albo przewoźnika. Naruszenie tego obowiązku związane jest z nielegalnym wprowadzeniem towaru na obszar celny Unii Europejskiej, w wyniku czego powstaje również dług celny, czyli obowiązek zapłaty stosownej kwoty należności celnych przywozowych lub wywozowych, określonej dla danych towarów na mocy obowiązujących przepisów prawa celnego¹⁴².

Problematyka przemytu celnego towarów w przepisach prawa celnego jest określona mało precyzyjnie. Ustawodawca nie określa go wprost w katalogu zamkniętym czy też otwartym, ale prawodawca unijny odwołuje się do ogólnych norm „naruszeń prawa celnego” czy naruszeń obowiązku, wynikającego z przepisów prawa celnego, dając tym samym szerokie uprawnienia organom celnym, które to w szczególności odpowiedzialne są za¹⁴³:

- ochronę interesów finansowych Unii i jej państw członkowskich,
- ochronę Unii przed nieuczciwym i nielegalnym handlem przy równoczesnym wspieraniu legalnej działalności gospodarczej,
- zapewnianie bezpieczeństwa i ochrony Unii i jej mieszkańców oraz ochrony środowiska, w stosownych przypadkach w ścisłej współpracy z innymi organami,
- utrzymanie należytej równowagi pomiędzy kontrolami celnymi a ułatwianiem legalnej wymiany handlowej.

Nie ulega wątpliwości, że przemyt celny towarów wchodzi w zakres szeroko rozumianego pojęcia nielegalnego wprowadzenia towarów na obszar celny UE lub wyprowadzenia towarów z obszaru celnego, przy czym obowiązuje tutaj zasada – każdy przemyt celny jest formą nielegalnego wprowadzenia towarów, jednak nie każde nielegalne wprowadzenie towarów na obszar celny UE lub wyprowadzenie towarów z tego obszaru będzie przemytem celnym (np. wprowadzenie towarów z naruszeniem obowiązków, wynikających z transportu towarów drogą celną czy usunięcie spod dozoru celnego).

¹³⁹ Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 2454/93 z dnia 2 lipca 1993 r., ustanawiające przepisy wykonawcze w celu wykonania rozporządzenia Rady (EWG) nr 2913/92, ustanawiającego Wspólnotowy Kodeks Celnny, Dz. Urz. WE L 253 z 11.10.1993 r., z późn. zm.

¹⁴⁰ Szerzej: E. Gwardzińska, *Plan awaryjny w środowisku celnym w zakresie stosowania prawa celnego*, „MPCiP” 2013, nr 5, s. 17–175.

¹⁴¹ Art. 40 WKC.

¹⁴² Art. 5 pkt 18 UKC.

¹⁴³ Art. 3 UKC.

Ujęcie definicyjne przemytu celnego towarów precyzuje ustawodawca w art. 86 § 1 Kodeksu Karnoskarbowego¹⁴⁴, wskazując dwie przesłanki, warunkujące jego zaistnienie – brak przedstawienia towaru organom celnym lub brak zgłoszenia celnego, przez co osoba ta naraża należności celne na uszczuplenie.

A zatem zgodnie z powyższą definicją brak przedstawienia towarów organom celnym lub brak zgłoszenia celnego to przesłanki, warunkujące zaistnienie przemytu celnego towarów. Przedstawienie towarów oznacza powiadomienie organów celnych o przybyciu towarów do urzędu celnego lub innego miejsca wyznaczonego lub uznanego przez organy celne oraz o dostępności tych towarów do kontroli celnych¹⁴⁵. Zgłoszenie celne¹⁴⁶ zaś jest czynnością materialno-techniczną, przez którą osoba w wymaganej formie i w określony sposób wyraża zamiar objęcia towaru określoną procedurą celną, wskazując w stosownych przypadkach wszelkie szczegółowe ustalenia, które mają mieć zastosowanie. Warto tu zauważyć, że współcześnie przesłanki te nie są pierwszym krokiem (czynnościami) w przebiegu formalności celnych¹⁴⁷, związanych z procesem odprawy celnej towarów, wynikającej z wprowadzenia towaru na obszar celny UE lub z wyprowadzenia towarów z obszaru UE – jak było to dawniej.

Pierwszą czynnością obligatoryjną od 2011 r. jest złożenie Przywózowej Deklaracji Skróconej – PDS (przed wprowadzeniem towarów na obszar celny UE) lub Wywózowej Deklaracji Skróconej – WDS (przed wyprowadzeniem towarów z obszaru celnego UE), które powinno nastąpić w ściśle określonych terminach i to ono rozpoczyna bieg formalności celnych. Czynności te stanowią również podstawę podjęcia przez organy celne decyzji o przeprowadzeniu kontroli celnej, która opiera się głównie na analizie ryzyka. Współcześnie wszystkie formalności celne przebiegają w systemach informatycznych¹⁴⁸, począwszy od złożenia PDS, WDS, zgłoszenia celnego czy gwarancji celnych, po system rozliczeń celno-podatkowych i finansowo-księgowych.

Obecnie forma papierowa zgłoszenia celnego dopuszczalna jest tylko w przypadku awarii systemu informatycznego, ale wyłącznie po stronie organu celnego, a nie po stronie przedsiębiorcy. Inne formy zgłoszenia celnego, tj. forma ustna

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 1999 r. nr 83 poz. 930 z późn. zm., powoływany dalej jako k.k.s.

¹⁴⁵ Art. 5 pkt 33 UKC.

¹⁴⁶ Ibidem, pkt 12.

¹⁴⁷ Art. 5 pkt 8 „formalności celne” oznaczają wszystkie operacje, które muszą zostać wykonane przez daną osobę i przez organy celne w celu zapewnienia zgodności z przepisami prawa celnego.

¹⁴⁸ Szerzej: E. Gwardzińska, *The standardisation of customs services in the European Union*, „Word Customs Journal”, vol 6, nr 1, s. 79–85.

czy behawioralna (np. przejście przez zieloną bramkę na lotnisku), mają zastosowanie tylko do towarów o charakterze niehandlowym. A zatem definicja przemytu celnego towaru zawarta w art. 86 § 1 k.k.s. stworzona była dla tradycyjnego, a nie elektronicznego środowiska celnego i wymaga doprecyzowania oraz zmiany w zakresie przedmiotowym.

Warto tu zauważyć, iż nielegalne wprowadzenie towarów na obszar celny bądź wyprowadzenie towarów z obszaru celnego może być podyktowane wprowadzeniem reglamentacji pozataryfowej¹⁴⁹, czyli środków nadzoru lub ochrony, ograniczeń ilościowych lub zakazów wprowadzonych w ramach Wspólnej Polityki Handlowej, a także środków administrowania obrotem towarami lub usługami z zagranicą. Może również nie wynikać z przepisów prawa i może być podyktowane samoistnym działaniem osoby wprowadzającej towar na obszar celny czy wyprowadzającej towar z tego obszaru. W pierwszym przypadku przemyt towarów związany jest z zakazem swobodnego przepływu towarów, w drugim związany jest z brakiem ograniczeń prawnych w zakresie przepływu towarów (swoboda przepływu towarów). Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku chęć osiągnięcia jakiegoś dochodu, a niekoniecznie większego zysku w prowadzonej działalności gospodarczej przez osobę, dokonującą nielegalnego obrotu towarowego, będzie przesłanką dominującą. A więc aspekt ekonomiczny jest tutaj zasadniczy¹⁵⁰.

Kryterium przedmiotu wartości czynu zabronionego w postaci uszczuplenia należności celnych (przywózowych lub wywózowych) będzie zawsze wartość celna towarów¹⁵¹ i to ona będzie przesłanką decydująca do zakwalifikowania czynu zabronionego jako przestępstwa bądź wykroczenia skarbowego. Warto tu zauważyć, iż należności celne obejmują cła (w tym cła antydumpingowe) oraz inne opłaty o równoważnych skutkach, należne przy przywozie lub wywozie towarów, a także opłaty ustalane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, np. cła rolne i opłaty cukrowe¹⁵².

Przestępstwo skarbowe jest to czyn zabroniony przez k.k.s. pod groźbą kary grzywny w stawkach dziennych (do 720), kary ograniczenia wolności lub kary

¹⁴⁹ Art. 86 § 2 k.k.s. w związku z art. 53 § 33 k.k.s. oraz T. Grzegorzczak, *Kodeks Karny Skarbowy. Komentarz*, wyd. 4, Wolters Kluwer, 2009 s. 401.

¹⁵⁰ Autorka podziela stanowisko przedstawione w raporcie: „Przestępczość na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej w aspekcie prawnym i praktycznym – konsekwencje ekonomiczne, podłoże społeczne, taktyka, zwalczanie. Podsumowanie projektu realizowanego w ramach programu Hercule II 2007–2013”. Augustów 21–25.04.2013 r. oraz Pisz 2–5.06.2013 r., Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie, Wydział dw. z Przestępczością Gospodarczą. http://www.bialystok.uc.gov.pl/documents/files/IKAW/raportPrzestepczoscNaSzkode_.pdf.

¹⁵¹ Art. 53 § 33a k.k.s.

¹⁵² Do należności celnych nie wliczamy podatku VAT oraz podatku akcyzowego.

pozbawienia wolności¹⁵³. Z wykroczeniem skarbowym będziemy mieć do czynienia, jeżeli kwota uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznonprawnej albo wartość przedmiotu czynu nie przekracza pięciokrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia w czasie jego popełnienia¹⁵⁴.

W 2014 r. kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę została określona na poziomie 1 680 PLN¹⁵⁵, czyli wartość przedmiotu czynu nie powinna przekraczać 8 400 PLN w czasie jego popełnienia.

Dla potrzeb niniejszego opracowania okreśmy przemysł celny jako jedną z form nielegalnego obrotu towarowego, który związany jest z niedopełnieniem formalności celnych, związanych z wprowadzeniem towaru na obszar celny Unii Europejskiej lub wyprowadzeniem towaru z tego obszaru, przez co następuje uszczuplenie należności celno-podatkowych, a tym samym naruszone zostają zasady uczciwej konkurencji na rynku unijnym.

Przemysł celny towarów naruszających prawa własności przemysłowej

W doktrynie pojęcie „prawa własności przemysłowej” traktowane jest dwojako¹⁵⁶ – jako część własności intelektualnej, czyli jego element zespolony lub też jako odrębna dziedzina własności na dobrach niematerialnych, a więc stanowi dwie odrębne dziedziny praw własnościowych – intelektualnych (prawa autorskie oraz tzw. prawa pokrewne) i własności przemysłowych¹⁵⁷.

¹⁵³ Art. 53 § 2.

¹⁵⁴ Art. 53 § 3.

¹⁵⁵ Kwota 1 680 PLN została określona w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 września 2012 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2014 r. – Dz. U. z 13 września 2013 r. poz. 1074. W 2015 roku kwota ta ma wzrosnąć do kwoty 1 750 PLN.

¹⁵⁶ W *Prawo własności intelektualnej*, J. Sieńczyło-Chłabicz (red.), LexisNexis, Warszawa 2013, s. 382, stwierdza, że w doktrynie prawa można wyróżnić dwa zasadnicze stanowiska, dotyczące stosunku pojęć „własność intelektualna” i „własność przemysłowa.” Według pierwszego z nich „własność przemysłowa” występuje w stosunku podrzędności do własności intelektualnej (własność naukowa, literacka, artystyczna), a więc jest pojęciem węższym i stanowi tylko jedną ze sfer własności intelektualnej. Zwolennicy drugiego poglądu twierdzą, że własność przemysłowa i własność intelektualna są odrębnymi, choć bardzo bliskimi sobie dziedzinami własności na dobrach przemysłowych. Zwolennicy tego poglądu argumentują swoje stanowisko odrębnością podstawowych zasad ochrony prawnoautorskiej (ma podstawę w decyzji właściwego organu państwowego) od prawnoautorskiej (powstaje samoczynnie z chwilą stworzenia utworu), wskazując w szczególności na odmienne w obu przypadkach przesłanki i sposoby powstawania tej ochrony.

¹⁵⁷ Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, Dz. U. z 2003 r. nr 119 poz. 1117 z późn. zm.

J. Sieńczyło-Chlabcz¹⁵⁸ prawo własności intelektualnej określa jako zespół uprawnień, obejmujących prawa autorskie (głównie – autorskie prawa majątkowe) oraz tzw. prawa pokrewne (prawa do artystycznych wykonań, prawa do nagrań oraz prawa do fonogramów i wideogramów), prawo własności przemysłowej zaś w znaczeniu podmiotowym określa jako prawo podmiotowe do dóbr niematerialnych, tj. wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych i usługowych, nazw handlowych, geograficznych oznaczeń pochodzenia, topografii układów scalonych oraz nowych odmian roślin.

W środowisku celnym w regulacjach prawnych¹⁵⁹ własność przemysłowa traktowana jest jako część składowa pojęcia „własność intelektualna”, która obejmuje: znak towarowy, wzór, prawa autorskie lub jakiegokolwiek prawo pokrewne zgodnie z prawem krajowym i unijnym, oznaczenie geograficzne, patent zgodnie z prawem krajowym lub unijnym; dodatkowe świadectwo ochronne dla produktów leczniczych; dodatkowe świadectwo ochronne dla środków ochrony roślin, wspólnotowe prawo do ochrony roślin; prawo do ochrony odmian roślin zgodnie z prawem krajowym lub unijnym; wzór użytkowy w zakresie, w jakim jest on chroniony prawem krajowym lub unijnym jako prawo własności intelektualnej; nazwę handlową w zakresie, w jakim jest chroniona prawem krajowym lub unijnym jako wyłączone prawo własności intelektualnej¹⁶⁰. Warto tu zauważyć, iż pomimo, że ustawodawca unijny własność przemysłową traktuje jako komponent własności intelektualnej, to tworząc definicje legalne towarów pirackich¹⁶¹ i podrabianych¹⁶² wyraźnie oddziela prawa autorskie od praw własności przemysłowej.

¹⁵⁸ *Prawo własności intelektualnej...*, op. cit., s. 374–375.

¹⁵⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 608/2013 z dnia 12 czerwca 2013 w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej przez organy celne oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1383/2003, Dz. Urz. UE L 181/15.

¹⁶⁰ Ibidem art. 2 pkt 1.

¹⁶¹ Ibidem art. 2 pkt 6: Towary pirackie oznaczają towary będące przedmiotem działania naruszającego prawo autorskie lub prawo pokrewne lub wzór w państwie członkowskim, w którym zostały ujawnione i które są kopią lub zawierają kopię wykonaną bez zgody posiadacza prawa autorskiego lub prawa pokrewnego lub wzoru bez zgody osoby upoważnionej oraz posiadacza w kraju produkcji.

¹⁶² Ibidem, art. 2 pkt 5: Towary podrabiane oznaczają:

- a) towary będące przedmiotem działania naruszającego znak towarowy w państwie członkowskim, w którym zostały ujawnione i opatrzone bez zezwolenia znakiem, który jest identyczny ze znakiem towarowym ważnie zarejestrowanym w odniesieniu do towarów tego samego rodzaju lub którego istotnych cech nie można odróżnić od cech takiego znaku towarowego;
- b) towary będące przedmiotem działania naruszającego oznaczenie geograficzne w państwie członkowskim, w którym zostały ujawnione i opatrzone bądź opisane nazwą lub terminem, które są chronione w odniesieniu do tego oznaczenia geograficznego;
- c) jakiegokolwiek opakowanie, etykieta, naklejka, broszura, instrukcja obsługi, dokument gwarancji lub inny podobny artykuł, nawet jeśli przedstawione odrębnie, które są przedmiotem działa-

Przemysł celny towarów, naruszających prawa własności przemysłowej, jest szczególnie niebezpiecznym procederem, gdyż osoba:¹⁶³

- niedopełnia obowiązku w zakresie formalności celnych i zobowiązań finansowych w zakresie danin publicznych;
- narusza zasady uczciwej konkurencji na rynku;
- narusza prawa własnościowe poprzez przywłaszczenie sobie bezprawnie prawa własności dóbr niematerialnych; przez co niszczy reputację przedsiębiorstwa i firmy oraz stosuje praktyki oszukańcze w stosunku do lojalnych klientów, naruszając często bezpieczeństwo życia ludzi.

Niedopełnienie obowiązku w zakresie formalności celnych i zobowiązań finansowych w zakresie danin publicznych

Każdy przemysł celny towarów związany jest niedopełnieniem obowiązków celnych w zakresie formalności celnych¹⁶⁴, wynikających wprost z przepisów prawa celnego, począwszy od zaniechania złożenia PDS czy WDS, nie przedstawienia celnego towarów organom celnym, nie nadania im właściwego przeznaczenia celnego (w tym zgłoszenia do procedury celnej), co w konsekwencji prowadzi do niespełnienia dalszych obowiązków w zakresie właściwego postępowania z towarem w ramach danej procedury związanych z wprowadzeniem towarów na obszar celny UE lub związanych z wyprowadzeniem ich z tego obszaru. Warto tu podkreślić raz jeszcze, iż takiemu towarowi nie jest nadane żadne przeznaczenie celne, co narusza podstawowy obowiązek, iż każdy towar musi otrzymać właściwe przeznaczenie celne. Przeznaczeniem celnym jest:¹⁶⁵ objęcie towaru procedurą celną, wprowadzenie towaru do wolnego obszaru celnego lub do składu wolnocłowego, powrotny wywóz towaru poza obszar celny UE, zniszczenie towaru, zrzeczenie się towaru na rzecz Skarbu Państwa.

nia naruszającego znak towarowy lub oznaczenie geograficzne, na którym widnieje znak, nazwa bądź termin identyczne z ważnie zarejestrowanym znakiem towarowym lub chronionym oznaczeniem geograficznym, których istotnych cech nie można odróżnić od cech takiego znaku towarowego lub oznaczenia geograficznego i które można wykorzystać do tego samego rodzaju towarów jak te, dla których zarejestrowano znak towarowy lub oznaczenie geograficzne.

¹⁶³ Art. 5 pkt 4 UKC: „osoba” oznacza osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, ale uznaną – na mocy prawa unijnego lub krajowego – za mającą zdolność do czynności prawnych.

¹⁶⁴ Art. 5 pkt 8 UKC: „formalności celne” oznaczają wszystkie operacje, które muszą zostać wykonane przez daną osobę i przez organy celne w celu zapewnienia zgodności z przepisami prawa celnego.

¹⁶⁵ Art. 4 pkt 15 WKC.

W przypadku nieobjęcia towaru procedurą celną (dopuszczenie do swobodnego obrotu, wywóz, skład celny, uszlachetnianie czynne, uszlachetnianie bierne, odprawa czasowa, przetwarzanie pod kontrolą, tranzyt) – towar nie jest zgłoszony do tej procedury¹⁶⁶, a warunki postępowania z towarem nie spełniają znamion określonych dla postępowania z towarem w ramach konkretnej procedury. Nie jest określana wartość celna towaru, która stanowi podstawę do wyliczenia należności daninowych (cła, podatku VAT, podatku akcyzowego), gdyż towar nie podlega zgłoszeniu celnemu (przemyt). A tym samym zostaje naruszona zasada uiszczenia długu celnego, czyli powstałego z mocy prawa obowiązku uiszczenia należności celnych przywozowych lub wywozowych, przy czym obowiązuje tutaj zasada, iż państwa członkowskie zatrzymują tytułem kosztów poboru 25% kwoty uzyskanych dochodów z ceł (dochód ten nie wchodzi do budżetów narodowych), pozostałe zaś 75% odprowadzane jest na konto tzw. Tradycyjnych Środków Własnych Wspólnoty i stanowi ok. 15% wszystkich wpływów budżetowych Unii Europejskiej.

Niedopełnienie obowiązku w zakresie uiszczenia długu celnego powoduje poważne straty finansowe nie tylko w budżecie UE, ale również straty finansowe w państwie członkowskim – nie pozostaje w państwie poboru 25% kwoty uzyskanej z ceł (pieniądze nie idą na utrzymanie służby celnej), nie ma również dochodu z podatków, które wchodzi do budżetu państwa.

Naruszenie zasad uczciwej konkurencji na rynku

Kontrabanda towarów podrabianych czy też pirackich na rynku unijnym narusza jego podstawową zasadę konstytuującą jego funkcjonowanie – zasadę uczciwej konkurencji. Zgodnie z dyrektywą o nieuczciwych praktykach handlowych UE¹⁶⁷, praktyka handlowa jest nieuczciwa, jeżeli¹⁶⁸: jest sprzeczna z wymogami staranności zawodowej i w sposób istotny zniekształca lub może w sposób istotny zniekształcić zachowanie gospodarcze względem produktu przeciętnego konsumenta, do którego dociera bądź do którego jest skierowana, lub przeciętnego członka grupy konsumentów, jeżeli praktyka handlowa skierowana jest do określonej grupy konsumentów.

¹⁶⁶ Narusza zasadę art. 59 WKC.

¹⁶⁷ Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r., dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”), Dz. Urz. UE L 149/22.

¹⁶⁸ Ibidem, Rozdział II, art. 5–9.

W przypadku przemycanych towarów, naruszających prawa własności przemysłowej, mamy tutaj do czynienia z umyślnym wprowadzeniem klienta w błąd w zakresie jakości handlowej czy bezpieczeństwa oferowanego towaru przez producenta, co również uznane jest zarówno w prawie unijnym¹⁶⁹, jak i polskim za praktyki niedozwolone¹⁷⁰. Aby znak towarowy mógł pełnić swoją rolę podstawowego elementu systemu niezakłóconej konkurencji, którego wprowadzenie i zachowanie jest jednym z celów traktatu WE, musi on stanowić gwarancję, że wszystkie oznaczone nim towary lub usługi zostały wyprodukowane lub są świadczone pod kontrolą jednego przedsiębiorstwa, któremu można przypisać odpowiedzialność za ich jakość¹⁷¹.

Według A.V. Feigenbauma¹⁷² jakość to zbiorcza charakterystyka produktu i usługi z uwzględnieniem marketingu, projektu, wykonania i utrzymania, która powoduje, że dany produkt i usługa spełniają oczekiwania użytkownika¹⁷³, E. Deming¹⁷⁴ zaś określa jakość jako przewidywany stopień jednorodności i niezawodności przy możliwie niskich kosztach dopasowaniu do wymagań rynkowych. Twierdzi, że jakość i produktywność wzrastają w miarę zwiększania specjalizacji¹⁷⁵.

Naruszenie praw własnościowych

Artykuł 1 Protokołu nr 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹⁷⁶ stanowi, że każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowa-

¹⁶⁹ Ibidem, art. 6–7.

¹⁷⁰ Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Dz. U. 2003 nr 153 poz. 1503 z późn. zm., art. 5–10., oraz Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, Dz. U. z 2007 r. nr 171 poz. 1206, z 2014 r. poz. 827. Tekst ujednolicony, art. 5 ust. 1 i 2 pkt 1, 3, 4. Wykaz klauzul niedozwolonych Czytelnik może znaleźć na stronie internetowej Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów <http://uokik.gov.pl/rejestr/>.

¹⁷¹ Wyrok Trybunału (pierwsza izba) z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawach połączonych C-202/08 P i C-208/08 P American Clothing Associates NV przeciw Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) (OHIM) pkt 40 i 41.

¹⁷² Por. A.V. Feigenbaum, *System kontroli jakości*, [w:] *Zarządzanie jakością. Standardy i zasady*, J. Łunarski, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 2008, s. 31.

¹⁷³ *Zarządzanie jakością – podręcznik menedżera*, J. Chabiera, S. Doroszewicz, A. Zwierchowska (red.), Wyd. CIM, Warszawa 2010, s. 1–2.

¹⁷⁴ E. Deming, *Quality, productivity, and competitive position*, [w:] *Jakość to sposób myślenia*, E. Kindlarski, Materiały Departamentu Doskonalenia Nauczycieli MEN, Warszawa 2010, s. 79–80.

¹⁷⁵ E. Skrzypek, *Jakość i efektywność*, Wyd. M. Curie-Skłodowskiej, Lublin 2002, s. 19.

¹⁷⁶ Protokołu nr 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dz. U. z 1995 nr 36 poz. 175 z późn. zm.

nia swojego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego. Na kształt polskiego prawa własności jako instytucji prawnej mają wpływ zarówno normy prawa międzynarodowego, jak i narodowego. Konstytucja RP w art. 64 stanowi, iż każdy ma *prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia oraz własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej*¹⁷⁷. Prawo własności uprawnia jego właściciela do posiadania, korzystania oraz rozporządzania rzeczami w granicach ustanowionych przepisami prawa i współżycia społecznego¹⁷⁸.

A zatem prawo własności przemysłowej podlega ochronie prawnej zarówno w prawie międzynarodowym, jak i krajowym – konstytucyjnej i ustawowej ochronie prawnej. Jeżeli prawo to jest naruszone lub nawet zagrożone, każdy może się zwrócić do sądu o obronę swego prawa własności. Patenty i inne prawa własności przemysłowej wchodzi również w skład definicji legalnej przedsiębiorstwa na gruncie prawnym¹⁷⁹.

Przemyt celny towarów naruszających prawa własności przemysłowej będzie naruszał bezwzględne prawo własności przedsiębiorcy do patentów, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych, topografii układów scalonych oraz prawo konkurencji i prawną ochronę odmian roślin. Naruszenie tego prawa wiąże się również z obniżeniem reputacji firmy, gdyż podrabiany towar nie jest jakościowo tożsamy z oryginałem, przez co obniża dochody przedsiębiorstwa i podważa zaufanie klienta do firmy.

Rola polskiej Służby Celnej w zwalczaniu przemytu towarów naruszających prawa własności przemysłowej

Jednym z istotnych zadań przydzielonych polskiej służbie celnej ustawą o Służbie Celnej¹⁸⁰ jest zwalczanie obrotu towarów podrabianych (w tym również i pirackich), które wyrządzają szkodę nie tylko producentom i podmiotom gospodar-

¹⁷⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r., Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483.

¹⁷⁸ Art. 140. Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r., Kodeks Cywilny, Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn. zm.

¹⁷⁹ Art. 551 KC pkt 6.

¹⁸⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej, Dz. U. z 2009 nr 168 poz. 1323 z późn. zm.

czym, ale również i konsumentom, wprowadzając ich w błąd – co do jakości handlowej towaru, a często w wielu przypadkach mogą one stanowić poważne zagrożenie dla ich życia i zdrowia. Powszechna moda na markowe towary stworzyła na świecie olbrzymi popyt na towary podrabiane, a piractwo i tworzenie podróbek stały się zjawiskiem globalnym. Wszystko może być podrabiane: towary luksusowe, codziennego użytku, farmaceutyki, nowe technologie, takie przedmioty ochrony prawnej jak znaki towarowe czy użytkowe, oznaczenia geograficzne itd.¹⁸¹. Nowym zjawiskiem obserwowanym ostatnio jest przede wszystkim wzrost obrotu towarami podrabianymi zakupionymi za pośrednictwem Internetu i dostarczonymi na obszar celny UE głównie w małych przesyłkach pocztowych i kurierskich.

Ważnym elementem walki z towarami pirackimi i podrabianymi są kontrole celne, dokonywane w oparciu o analizę ryzyka nie tylko na granicach, ale również i wewnątrz kraju w siedzibach podmiotów gospodarczych, a także na drogach i w miejscach dystrybucji, tj. hurtowniach, sklepach, bazarach i targowiskach miejskich.

Obecnie kontrola celna na granicach odbywa się z użyciem nowoczesnych urządzeń skanujących podwójną wiązką promieni, która jest w pełni bezpieczna zarówno dla kierowców, przewożonych towarów, jak również kontrolujących funkcjonariuszy i dzięki temu trwa ona stosunkowo krótko – od kilku do kilkunastu minut (zamiast kilku godzin). W kontroli celnej wykorzystywane są również detektory przemytu, endoskopy, wideoendoskopy, mobilne urządzenia skanujące. A także, w przypadku kontroli paczek, w coraz większym stopniu korzysta się z psów służbowych jako partnerów celników do zwalczania przestępczości narkotykowej i tytoniowej. Ich pomoc w istotny sposób skraca czas niezbędny do przeprowadzenia skutecznej kontroli¹⁸².

Efektywność działań kontrolnych dokonywanych przez funkcjonariuszy celnych wzmocniły również uprawnienia do prowadzenia czynności dochodzeniowo-śledczych w związku z ujawnionymi towarami podrabianymi i pirackimi. Działania takie mogą być podejmowane „na wniosek” lub „z urzędu”. W pierwszym przypadku wniosek¹⁸³ może mieć charakter krajowy¹⁸⁴ (występuje się do

¹⁸¹ „Przeciw pirackim towarom i podróbkom – chroniąc IP”, rozmowa z Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Finansów, Szefem Służby Celnej Jackiem Kapicą, Kwartalnik Urzędu Patentowego RP, nr 3/2011, s. 17–19.

¹⁸² W. Lisiecki, *Zwalczanie przestępczości*, „Wiadomości Celne” 2013, nr 1–2, s. 3.

¹⁸³ Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 1352/2013 z dnia 4 grudnia 2013 r., ustanawiające formularze przewidziane w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 608/2013 w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej przez organy, Dz. Urz. UE L 341 z 18.12.2013.

¹⁸⁴ Art. 2 ust. 10 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 608/2013 z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej przez organy celne oraz

organów celnych państwa członkowskiego o podjęcie działań w tym państwie członkowskim) lub unijny¹⁸⁵ (zostaje złożony w jednym państwie członkowskim, w którym występuje się do organów celnych tego państwa oraz do organów celnych jednego lub większej liczby innych państw członkowskich o podjęcie działań przez organy celne). Osobą uprawnioną do wniesienia wniosku¹⁸⁶ jest właściciel prawa lub jej pełnomocnik, a także osoba uprawniona do używania praw własności intelektualnej.

W przypadku podjęcia działań z „urzędu” organy celne przed złożeniem wniosku przez posiadacza prawa lub przed jego uwzględnieniem, gdy mają wystarczające powody, by podejrzewać, iż towary naruszają prawo własności intelektualnej, mogą zawiesić dopuszczenie towarów do obrotu lub zatrzymać je przez okres 4 dni roboczych od chwili otrzymania zawiadomienia przez posiadacza prawa, aby umożliwić posiadaczowi prawa złożenie wniosku o podjęcie działań do Dyrektora Izby Celnej w Warszawie. Jeżeli wniosek nie zostanie złożony – organ celny musi zwolnić zatrzymane towary.

Istotnym wsparciem w zakresie ochrony praw właścicieli jest przyznane organom celnym prawo do użycia w określonych okolicznościach środków przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Bardzo pomocnym narzędziem wspomagającym ochronę praw własności przemysłowej (szerzej własności intelektualnej) dla funkcjonariuszy celnych stanowi system VINCI¹⁸⁷. System ten wprowadza wiele ułatwień dla właścicieli praw własności intelektualnej. Dzięki niemu możliwe jest m.in. gromadzenie i przetwarzanie informacji przekazywanych przez producentów nt. towarów oryginalnych i podrabianych, niezbędnych do wykrywania przez organy celne towarów pirackich i podrabianych. System VINCI został wyposażony w rozwiązania techniczne, umożliwiające umieszczanie w nim zdjęć oraz filmów video, wspomagających rozpoznawanie naruszeń praw własności intelektualnej. Umożliwia on także wprowadzanie i przetwarzanie informacji o wszystkich zatrzymanych towarach pirackich i podrabianych oraz ułatwia sporządzanie różnorodnych opracowań statystycznych, w tym nie tylko dla Polski, ale również dla Unii Europejskiej. W 2011 roku system ten został połączony inter-

uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1383/2003 (Dz. Urz. L 181 z 29.06.2013).

¹⁸⁵ Ibidem, art. 2 ust. 11.

¹⁸⁶ Informacja dla właścicieli praw własności intelektualnej, dotycząca kryteriów, jakie powinien spełniać wniosek o ochronę celną, S.C., Warszawa 2013. http://www.finance.mf.gov.pl/documents/766655/927923/IPR_informacja_02012014.

¹⁸⁷ B. Włoch, *Ochrona Praw Własności Intelektualnej. Nowe Pozafiskalne Działania Służby Celnej*, „Wiadomości celne” 2008, nr 10, s. 3–4.

fejsem ze zbudowanym przez Urząd Patentowy RP Systemem Udostępniania Danych (SUD)¹⁸⁸.

Polski rynek towarów przemycanych kwitnie i rozwija się w zaskakująco błyskawicznym tempie. Ilościowo wśród zatrzymanych towarów dominują naklejki, nalepki i etykiety (12e), leki i inne produkty medyczne (11), wyroby tytoniowe, w tym cygara, papier papierosowy, papierosy elektroniczne i wkłady, itp. (10b), zabawki (9a), odzież gotowa (3a); papierosy (10a), buty inne niż sportowe (4b) oraz biżuteria i inne akcesoria (5d)¹⁸⁹. Pod względem wartości zatrzymanych towarów dominują: buty sportowe (4a), zabawki (9a), akcesoria odzieżowe takie jak pasek, krawat, szalik, czapka, rękawiczki itp. (3b), perfumy (2a), torby, portfele, papierośnice (5b), części i akcesoria techniczne do telefonów komórkowych (6b) oraz leki i inne medykamenty (11)¹⁹⁰ – patrz rysunek 4.

W 2013 r., podobnie jak i w latach poprzednich¹⁹¹, głównym państwem pochodzenia przemycanych towarów, naruszających prawa własności przemysłowej (szerzej własności intelektualnej) były Chiny. Z Egiptu pochodzą najczęściej podróbki towarów spożywczych, podrabiane perfumy i kosmetyki pochodzą z Turcji, Hong Kong zaś jest liderem dla innych towarów do pielęgnacji ciała, telefonów komórkowych, kart pamięci i artykułów gospodarstwa domowego.

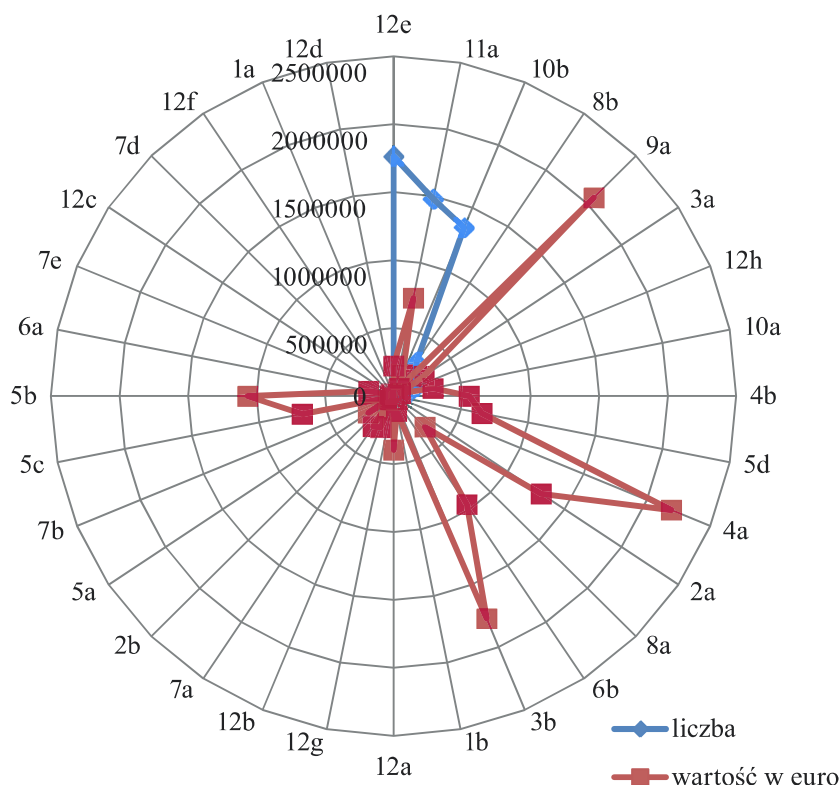
Towary codziennego użytku, które mogłyby być potencjalnie niebezpieczne dla zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów po wprowadzeniu na rynek unijny (tj. podejrzewanych o naruszenie znaków towarowych, dotyczących żywności i napojów, artykuły do pielęgnacji ciała, leki, elektryczne artykuły gospodarstwa domowego i zabawki) stanowiły łącznie 25,2% (w porównaniu z 12,7% w roku 2012) ogólnej liczby zatrzymanych artykułów, głównie ze względu na wzrost ilości leków zatrzymanych. W 92% przypadkach zatrzymane towary zostały zniszczone przez organy celne, a tylko w niespełna 3% okazało się, że były to towary oryginalne.

¹⁸⁸ *Przeciw pirackim towarom i podróbkom...*, op. cit.

¹⁸⁹ W sumie w 2014 r. we wszystkich izbach celnych w Polsce zatrzymano 6 004 470 sztuk towarów przemycanych.

¹⁹⁰ Wartość zatrzymanych towarów w 2014 r. to 14 954 027,25 euro.

¹⁹¹ Report on EU customs enforcement of intellectual property rights. Results at the EU border 2013, European Commission, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/counterfeit_piracy/statistics/2014_ipr_statistics_en.pdf.

Rys. 4. Rodzaje zatrzymanych przez polskich funkcjonariuszy celnych w 2014 r. towarów pirackich i podrabianych

Legenda:

1a – artykuły spożywcze; 1b – napoje alkoholowe; 1c – inne napoje; 2a – perfumy i kosmetyki; 2b – inne produkty do pielęgnacji ciała (żyletka, szampon, dezodorant, szczoteczka do zębów, mydło, itp.); 3a – odzież (gotowa do noszenia); 3b – akcesoria odzieżowe (pasek, krawat, szalik, czapka, rękawiczki, itp.); 4a – buty sportowe; 4b – inne buty; 5a – okulary korekcyjne i inne okulary przeciwsłoneczne; 5b – torby, w tym portfele, portmonetki, papierońnice i inne podobne towary przewożone w kieszeni/torebce; 5c – zegarki; 5d – biżuteria i inne akcesoria; 6a – telefony komórkowe; 6b – części i akcesoria techniczne do telefonów komórkowych; 7a – urządzenia audio i wideo, w tym akcesoria i części techniczne; 7b – karty pamięci; 7c – wkłady atramentowe i tonery; 7d – sprzęt komputerowy (hardware), w tym akcesoria i części techniczne; 7e – inny sprzęt, w tym akcesoria i części techniczne (maszyn domowych, golarek, celniej włosów itp.); 8a – rejestrowana (muzyka, filmy, oprogramowanie, oprogramowanie do gier); 8b – inne nierejestrowane; 9a – zabawki; 9b – gry (w tym elektroniczne, konsole do gier); 9c – artykuły sportowe (w tym artykuły rekreacyjne); 10a – papierosy; 10b – inne wyroby tytoniowe (cygara, papier papierosowy, papierosy elektroniczne i wkłady itp.); 11 – leki i inne produkty medyczne (prezerwatywy); 12a – maszyny i narzędzia; 12b – pojazdy wraz z akcesoriami i częściami; 12c – materiały biurowe; 12d – zapalniczki; 12e – nalepki, etykiety, naklejki; 12f – tekstylia (ręczniki, pościel, dywany, materace, itp.); 12g – opakowania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu VINCI.

Uwagi końcowe

Własność przemysłowa, podobnie jak własność intelektualna, ma charakter ponadgraniczny i jest dziedzictwem, które powinno podlegać szczególnej ochronie prawnej. Stąd wyjątkowo ważna jest rola Służby Celnej jako tego organu administracji państwowej, który może skutecznie przeciwdziałać zjawisku handlu towarami pirackimi i podrabianymi. Kontrole celne z zastosowaniem nowoczesnego sprzętu oraz System VINCI, który gromadzi i przetwarza informacje przekazywane przez producentów nt. towarów oryginalnych i podrabianych, wspomagają pracę funkcjonariuszy celnych w walce z przemytem celnym towarów, naruszających prawa własności przemysłowej, ale organy celne muszą mieć świadomość, że asortyment przemycanych towarów zmienia się i będzie się zmieniał, zgodnie z trendami we współczesnej modzie.